

BARBARA BINEK

UNIwersytet Jagielloński
Wydział Filologiczny
Instytut Orientalistyki
Zakład Japonistyki i SinoLOGII
E-MAIL: BARBARABINEK4@GMAIL.COM

Symbolika chińskiego jednorożca *qilin* 麒麟 oraz *chengyu* zawierające znak *lin* 麟

STRESZCZENIE

Zdaniem Eberharda *qilin* (麒麟 *qílín*), czyli chiński jednorożec, nie jest tym samym, co jego europejski odpowiednik. Kopaliński w *Słowniku symboli* mówi, że jednorożec to symbol czystego umysłu, mądrości, inteligencji, błyskotliwości i łagodności. W Europie był przedstawiany jako dziki, biały koń z jednym spiralnie skręconym rogiem. Natomiast *qilin*, choć w niektórych tekstach był przedstawiany z jednym rogiem, mógł mieć ich dwa albo trzy, a opisywano go głównie jako zwierzę w ciele jelenia.

W czasach starożytnych *qilin* był emblematem króla, symbolizującym cnoty i sprawiedliwość władcy. Wyrażał także dobrą wróżbę i podobnie jak smok był sprawcą deszczu i użyźniał glebę. Był ponadto symbolem płodności – wyrażał życzenie posiadania dzieci.

Chengyu (成语 *chéngyǔ*), zwane także przysłowiami chińskimi bądź chińskimi idiomami, wzbogacają język, wiążą się z tradycją ludową mniejszości narodowych i są spuścizną chińskiej kultury. Ze względu na tak wielką wartość językową, historyczną, kulturową, a także zwięźłość, regularną budowę i zgodny rytm, są po dziś dzień używane zarówno w języku mówionym, jak i pisanym. Umiejętność użycia właściwego *chengyu* w odpowiednim czasie jest wysoko ceniona i napawa chińczyków dumą. W słowniku klasycznego języka chińskiego *Gudai hanyu cidian (di 2 ban)* 古代汉语词典 (第2版) znajduje się siedem *chengyu* ze znakiem *lin* 麟 oznaczającym jednorożca. W niniejszym artykule zostało omówione znaczenie dosłowne i metaforyczne poszczególnych *chengyu* zawierających znak *lin* 麟.

SŁOWA KLUCZOWE

symbolika, jednorożec, Chiny, kultura, frazeologizmy, *chengyu*

Qilin (麒麟 *qílín*) często nazywany jest „chińskim jednorożcem”. Nie bez powodu – zarówno zachodni perłowobiały jednorożec, jak i chiński różnokolorowy *qilin* są symbolami nacechowanymi w swoich kulturach w dużej mierze pozytywnie. Oba mityczne zwierzęta reprezentują między innymi dobroć i łagodność, a cechą definicyjną ich wyglądu jest jeden róg pośrodku czoła. Uważa się także, że jedna i druga legendarna bestia unikała kontaktu z ludźmi i wolała pozostać niewidziana. Jednak według Eberharda chiński *qilin* nie jest blisko powiązany z europejskim odpowiednikiem¹. Choć w niektórych tekstach był przedstawiany z jednym rogiem, mógł mieć ich dwa albo trzy, a opisywano go głównie jako zwierzę o ciele jelenia. Co więcej, w przeciwieństwie do jednorożca *qilin* miał być hybrydą kilku zwierząt².

1. Wygląd jednorożca oraz cechy jego rogu

Wyobrażenia mitycznych bestii, przez współczesnych Europejczyków zbiorczo nazywanych „jednorożcami”, były odmienne w różnych regionach świata. Zdaniem Kopalińskiego legenda o jednorożcu wywodzi się z Indii, a konkretnie związana jest z nosorożcem indyjskim, co wynika z zapisów Ktesiasa z Knidos³. Choć mityczne zwierzę przedstawiano na różne sposoby w różnych czasach i krajach, na przykład jako byka z jednym rogiem, konia, osła, kozła czy antylopę oryks, to źródło legendy stanowił zapewne „opis nosorożca indyjskiego, przekazany przez szereg pośredników”⁴. Jednorożec był także identyfikowany z elandem, beisą i kudu. W średniowieczu zaczęto go przedstawiać z głową i korpusem białego konia i to wyobrażenie mistycznego zwierzęcia przetrwało do dnia dzisiejszego⁵.

Róg jednorożca zwano fallusem czołowym lub psychicznym i rozumiano jako uwznioślenie popędu płciowego, godło platonicznego związku lub duchowego zapłodnienia. Kojarzył się z mieczem, promieniem słonecznym, rozumem i słowem Bożym⁶. Był także uważany za uniwersalny lek na potencję, a w innych przypadkach za odtrutkę. Królowie, jak na przykład Karol IX Walezjusz, kupowali rogi i kazali maczać je w napojach, by upewnić się, czy nie są zatrute⁷. Polscy władcy nie pozostawali w tyle. Podczas inwentarzy skarbca wawelskiego z 1475, 1510 i 1532 roku wymieniono między innymi trzy rogi jednorożca jako pozostałość po Jagiellonach⁸. Za róg jednorożca uznawany był siekacz narwala, rozwinięty

¹ W. Eberhard, *Symbole chińskie. Słownik. Obrazkowy język Chińczyków*, tłum. R. Darda, Kraków 2007, s. 96.

² E. M. Du 杜而末 者, *Feng lin gui long kaoshi* 鳳麟龜龍考釋, Taipei 1996, s. 65.

³ J. Marecki, *Symbolika zwierząt [Symbol – Znak – Przesłanie]*, Kraków 2009, s. 70.

⁴ W. Kopaliński, *Słownik symboli*, Warszawa 1991, s. 123.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, s. 124.

⁸ R. Jaworski, *Polskie tropy jednorożca. Mówią Wieki*, [online] <http://portalwiedzy.onet.pl/4869,1581,1345893,1,czasopisma.html> [dostęp: 28.10.2016].

na długość 2–3 m, który był wewnątrz pusty. Znajdowano go na wybrzeżach Atlantyku i sprzedawano na targach w północnej Afryce. Miał on stanowić namacalny dowód na istnienie jednorożca.

2. Symbolika jednorożca na Zachodzie

Zgodnie ze *Słownikiem symboli* Kopalińskiego, jednorożec to symbol czystego rozumu, mądrości, inteligencji, a także wspaniałości, łagodności i kobiecej bierności. W chrześcijaństwie jednorożec jako stworzenie biblijne był alegorią Chrystusa mieszkającego w łonie Maryi i wznoszącego róg wiary dla ludzkości. W średniowieczu jednorożec stanowił emblemat siły, czystości, dziewictwa, życia zakonnego, postu, zbawienia, krzyża oraz cnót. Symbol jednorożca był także nacechowany negatywnie. W Psalmie 2121 „Wybaw mnie z paszczęki lwa, a od rogów jednorożców mnie poniżonego” jednorożec był przedstawiany jako symbol śmierci, często w momencie, gdy przebija rogiem bok Chrystusa. W takim kontekście był znakiem przeciwników Kościoła⁹.

Ryc. 1. Grafika jednorożca

Źródło: University of Houston Digital Library, [online]
<https://digital.lib.uh.edu/collection/p15195coll18/item/33>
[dostęp: 22.02.2018].

⁹ Ibidem.

Piotr Kowalski, który badał motywy zwierzęce w mitologiach i sztuce, twierdzi, że jednorożca nigdy nie można było pojmać, ponieważ żywy nie oddał się w ręce człowieka. W momencie, kiedy jednorożec przewidział, że ktoś może go zwyciężyć, zabijał sam siebie. Istnieje jednak wiele legend mówiących o tym, że myśliwi wykorzystywali wrażliwość zwierzęcia na zapach dziewicy w celu jego upolowania. Sadzali ją w lesie na polanie i czekali na jednorożca. Zabijali go, gdy kładł głowę na łonie kobiety i tracił czujność. Podobno była to jedyna metoda, by go schwytać. Scena polowania była wykorzystywana w sztuce chrześcijańskiej do przedstawienia Zwiastowania Pańskiego. Skaczący jednorożec miałby symbolizować Chrystusa, który wciela się w człowieka, dziewica miała wyobrażać Najświętszą Marię Pannę, a myśliwy – archanioła Gabriela¹⁰.

3. Opis wyglądu i pochodzenie *qilina* (麒麟 *qílín*) na podstawie mitów i klasycznych dzieł chińskich

Słowo *qilin* powszechnie tłumaczone jest jako „jednorożec”, co zaobserwować możemy między innymi w najstarszej antologii poezji chińskiej – *Księdze Pieśni* (诗经 *Shījīng*) – w wierszu *Kopyta jednorożca*¹¹. Należy jednak zaznaczyć, że choć *qilin* był w niektórych tekstach przedstawiany z jednym rogiem, mógł mieć ich dwa albo trzy, a opisywano go głównie jako zwierzę w ciele jelenia. Opisy *qilina* niejednokrotnie znacznie od siebie odbiegają. Znajdują się one w klasycznych dziełach chińskich, takich jak: *Zapiski historyka* (史记 *Shǐjì*), *Kronika wiosen i jesieni* (春秋 *Chūn Qiū*), *Przekazy Zuo* (左传 *Zuǒzhuàn*), *Księga Pieśni*, a także w obu kronikach dynastii Han, między innymi w *Księdze Hanów* (汉书 *Hànshū*) i *Księdze Songów* (宋书 *Sòngshū*)¹². Z czasem stają się coraz bogatsze. W *Przekazach Zuo* podane jest, że miał on czoło wilka, kopyta konia, żółty brzuch, był wielokolorowy i wysoki na dwa zhang¹³. Opisywano go jednak głównie jako zwierzę w ciele jelenia. W szczegółowych opisach *qilin* ma ogon wołu, rybnie łuski, rozszczępione palce lub po pięć palców u każdej ze stóp i porośnięty sierścią róg. Czasem był białego koloru. Istnieją także zapisy, że plecy *qilina* były pokryte dziwnymi znakami i symbolami magicznymi. Walters z kolei opisuje go jako zwierzę o tułowi jelenia, ogonie bawoła, z mięsistym rogiem, wielobarwną sierścią i żółtym podbrzuszem¹⁴. W *Objaśnieniu znaków prostych i złożonych* (说文解字 *Shuōwén*

¹⁰ P. Kowalski, *Bestie, żywy inwentarz i bracia mniejsi*, Opole 2007, s. 124.

¹¹ Konfucjusz, *Księga Pieśni*, *Shijing* 诗经, tłum. M. Szlenk-Iliewa, wstęp M. J. Künstler, Warszawa 1995, s. 35.

¹² W pracy zastosowano dosłowne tłumaczenia 汉书 *Hànshū* oraz 宋书 *Sòngshū* – są to kolejno: *Księga Hanów* oraz *Księga Songów*.

¹³ Zhang – jednostka długości odpowiadająca 3,33 metra.

¹⁴ J. C. Cooper, *Zwierzęta symboliczne i mityczne*, tłum. A. Kozłowska-Ryś, L. Ryś, Poznań 1998, s. 72.

jiězi), pierwszym słowniku etymologicznym opracowanym przez Xu Shena (许慎 *Xǔ Shèn*), znajduje się opis zwierzęcia zapisywanego znakiem 麒 *qí*. Xu Shen pisze, że było to zwierzę posiadające cnotę 仁 *rén*, ciało mundzaka 麋 *jūn*, ogon wołu i jeden róg¹⁵. Opis jest więc tożsamy z chińskim jednorożcem *qilin*.

Ryc. 2. Grafika *qilina*

麋 (引自《三才圖會》)

Źródło: E. M. Du 杜而末者, *Feng lin gui long kaoshi* 鳳麟龜龍考釋, 1996, s. 46.

Cooper twierdzi, że chiński *qilin* jest prawdopodobnie najstarszą formą jednorożca¹⁶. Jednorożcie zwierzę miało ukazać się po raz pierwszy legendarnemu Pierwszemu Cesarzowi Fuxi (伏羲 *Fúxí*) już ok. 3000 roku p.n.e., gdy wyłoniło się z doliny Żółtej Rzeki. Następnie miał ukazać się, gdy umierał Żółty Cesarz (皇帝 *huáng dì*).

Jednoznaczne pochodzenie *qilina* nie jest ustalone. Ze względu na to, że w jednym z zapisów znak *qi* (麒 *qí*) zawiera element 'lu' 鹿 *lù*, czyli 'jeleń', uważa się, że mógł być to rodzaj jelenia. Istnieje także legenda, według której jednorożec pochodzi od krowy¹⁷, Jednak najczęściej przyjmuje się, że był to tak naprawdę opis nosorożca indyjskiego, który migrował na północ Indii ze względu na zmianę klimatu i był widziany w Tybecie.

¹⁵ Shuowenjiezi.

¹⁶ J. C. Cooper, op. cit., s. 72.

¹⁷ *Niu Shi Qilin Biande*, [online] <http://www.jpgushi.com/m/s/201101/2219.html> [dostęp: 27.11.2016].

4. Symbolika *qilina* (麒麟 *qílín*) na podstawie mitów i klasycznych dzieł chińskich

Qilin miał pojawiać się raz na wiele stuleci. Był symbolem rozkwitu, pokoju i zwiastował, że na świat przyjdzie wielki mędrzec¹⁸. W czasach starożytnych *qilin* był emblematem króla, symbolizującym jego cnoty i sprawiedliwość. Podobnie jak smok, feniks i żółw, należy on do czterech cudownych zwierząt (四灵 *sìlíng*). Wyrażał dobrą wróżbę, a także – wraz ze smokiem – miał być sprawcą deszczu oraz użyźniać glebę. Był jednocześnie symbolem współczucia i dobroci. Zgodnie z tradycją nie był on w stanie skrzywdzić żadnej istoty. Chronił nawet trawę, aby nie zabić owadów¹⁹. Możliwe, że to właśnie jego niechęć do przemocy wobec innych stworzeń, a także pokryty sierścią róg, którym nie dało się nikogo ani niczego skrzywdzić, przyczyniły się do uznania go za symbol dobroci.

Qilin to także symbol płodności oraz utalentowanego potomstwa – wyraża życzenie posiadania dzieci. Często wykorzystywanym motywem był wizerunek chłopca na jednorożcu, jadącego ponad chmurami, z podpisem: „*Qilin przynosi synów*” (麒麟送子 *Qílín sòng zǐ*). W dłoni dziecka rysowano lotos (莲 *lián*), aby synowie rodzili się jeden po drugim, ponieważ słowo ‘lián’ (莲 *lián*), oznaczające lotos, jest homofonem słowa ‘lián’ (连 *lián*), co można tłumaczyć jako jeden po drugim²⁰.

Mówi się, że *qilin* pojawiał się, gdy w kraju panowały dobre rządy albo rządził święty. Istnieją jednak zapisy, że stanowił on czasem zły omen. Przykładem na to jest jedna z historii z *Rozmów domowych* (家语 *Jiāyǔ*), w której Konfucjusz (孔子 *Kǒngzǐ*) płacze, kiedy ma wypowiedzieć się na temat „dziwnego jelenia ze złamaną lewą przednią nogą”. Gdy uczniowie pytają go o powód jego łez, Mistrz odpowiada: „Jednorożce pojawiają się, gdy książę jest mądry i rozsądny. Jeśli jednak ukazują się, kiedy tak nie jest, oznaczają nieszczęście. Dlatego jestem taki zatroskany”²¹.

Ostatnie zdanie *Roczników* mówi, że w czternastym roku panowania Księcia Ai (哀 *Āi*) w zachodnim rejonie państwa złapano *qilina*. Kiedy doniesiono o tym, że złapano zwierzę, Konfucjusz zapłakał i zdziwił się, dlaczego ten się pojawił, jako że *qilin* był uważany za zwierzę cnoty, które pojawia się jedynie za panowania wybitnego władcy, a według Konfucjusza książę Ai Gong nim nie był. Po złapaniu jednorożca Konfucjusz powiedział: „Moja misja dobiega końca”²².

Wiele historii, w których występuje *qilin*, pochodzących z chińskich klasyków i mitologii, jest związanych z narodzinami Konfucjusza. Podobno gdy matka Konfucjusza była w dziesiątym miesiącu ciąży i przechadzała się obok Góry Ni, nagle zaczęła się burza z piorunami i przybiegł jednorożec. Kolejna z historii opowiada

¹⁸ L. Wasiliew, *Kulty, religie i tradycje Chin*, tłum. A. Bogdański, Warszawa 1974, s. 423.

¹⁹ R. H. Mathews, *Chinese-English dictionary*, Massachusetts 1956, s. 529.

²⁰ W. Eberhard, op. cit., s. 97.

²¹ Z. Słupski, *Wczesne piśmiennictwo chińskie. Wybór tekstów*, Warszawa 2004, s. 117.

²² Ibidem.

o tym, że w dzień narodzin Konfucjusza widziano *qilina* z jedwabiem w pysku. Popularność wyżej wymienionych legend sprawiła, że kult *qilina* był związany z nadzieją na przyjsie na świat mądrych i cnotliwych ludzi, a w ikonografii *qilin* był przedstawiany głównie z małym chłopcem. Istniała także tradycja wieszania przez młodych małżonków w sypialni wyobrażenia jednorożca z niemowlęciem płci męskiej na plecach. Legenda związana z sędzią cesarza Shuna (舜 *Shùn*) ukazuje inną nadprzyrodzoną zdolność *qilina*. Zgodnie z nią *qilin* pomagał sędziemu cesarza Shuna, ponieważ był w stanie odróżnić winnego od niewinnego poprzez nabicie winowajcy na swój róg. Wierzono także, że światło, które tworzy się ze spalania rogu jednorożca, umożliwia poznanie przeszłości²³.

5. Typologia *chengyu* i ich rola w języku chińskim

Od postaci na totemach czczonych przez społeczeństwa pierwotne do wciąż żywej wiary w symbolikę kalendarza chińskiego zwierzęta od zawsze były ściśle związane z chińską kulturą materialną i duchową²⁴. *Qilin* również może być zaliczany do grona zwierząt, które odgrywały dużą rolę w chińskiej symbolice dobrowróbnej, co często odzwierciedlał język. W chińskich dziełach klasycznych i w kronikach niektórych dynastii występowały opisy jednorożego zwierzęcia, które można utożsamiać z dzisiejszym *qilinem*. Słowo *qilin* na przestrzeni wieków zapisywano różnymi znakami. Należą do nich: 麟 *lín*, 麟 *lín*, 麟 *jūn*, 麒 *qí* i 麒麟 *qílín*. Słowo *qilin* do dziś pojawia się między innymi w *chengyu*.

Chengyu (成语 *chéngyǔ*) to utarte frazy o zwięzłej formie, które występują w języku chińskim i mają wysoką frekwencyjność użycia. Obecnie używa się około trzech tysięcy *chengyu*²⁵. Mówi się, że przeważnie wywodzą się one z wydarzeń historycznych, literatury, legend, mitologii czy ksiąg religijnych²⁶. Cechuje je jednosylabowość składników i czterosylabowa budowa²⁷. Romuald Huszcza zauważa, że czteromorfemowe złożenia lub zestawienia, zwane tetradami, coraz częściej występują w leksykografii japońskiej, koreańskiej, chińskiej i wietnamskiej²⁸. Z tego względu powstaje coraz więcej słowników, które opisują owe wyrażenia. Pod względem budowy do tetrad można zaliczyć występujący w języku

²³ D. Walters, *Mitologia Chin*, tłum. W. Szkudlarczyk, Poznań 1996, s. 77.

²⁴ L. N. Ma 马丽娜, *Shengxiao dongwu "ma" chengyu ji qi wenhua yi tanxi* 生肖动物“马”成语及其文化义探析, *Neimenggu gongyedaxue xuebao (shehui kexueban)* 内蒙古工业大学学报 (社会科学版), "Journal of Inner Mongolia University of Technology (Social Sciences)" 2013, s. 73.

²⁵ Y. L. Wan 万艺玲, *Hanyu cihui jiaocheng* 汉语词汇教程, Beijing 北京 2000, s. 123.

²⁶ K. Sarek, *Symbolika nefrytu w języku i kulturze chińskiej*, Warszawa 2016, s. 67.

²⁷ *Cihai (di 6 ban)* 辞海 (第六版), *Suo yin ben* 缩印本, ed. Z. N. Xia 夏征农, Shanghai 上海 2009, s. 2081.

²⁸ R. Huszcza, *Tetrazy klasycznosci i w japonszczyźnie – wielosystemowość i współsystemowość wschodnioazjatycka*, „Japonica” 2000, nr 13, s. 47–68.

chińskim termin *chengyu*. Zostały one w dużej mierze odziedziczone z klasycznego języka chińskiego, jednak istnieją też takie, które wywodzą się z dzisiejszych czasów. Te drugie, mimo że jest ich stosunkowo niewiele, mają wysoką frekwencję użycia²⁹.

Huszcza określa *chengyu* mianem *genre* językowych, które ukształtowały się na rozległym podłożu literackim oraz historyczno-kulturowym. Tetradami sinojapońskimi są liczne cytaty z klasycznego piśmiennictwa chińskiego, między innymi z *Dialogów Konfucjańskich* (论语 *Lúnyǔ*), a także różne przysłowia, slogany, sentencje i maksymy, utworzone przez samych użytkowników języka. Występują one w prasie i niejednokrotnie są używane w nowych kontekstach. Komunikatywna zwartość, pojemność semantyczna, łatwość adaptacji w różnych kontekstach i charakterystyczna rytmiczność *chengyu* przyczyniają się do ich popularności. Te same argumenty co do popularności czteroznakowych frazeologizmów przytacza Mei³⁰ i pointuje to zdaniem, że posiadanie umiejętności użycia właściwego *chengyu* w odpowiednim czasie to powód do dumy dla każdego Chińczyka. Ze względu na to, że wywodzą się z przeszłości, *chengyu* ukazują, jakie w owym czasie panowały zwyczaje, poglądy i tradycje³¹. Wzbogacają język, zawierają mądrości mniejszości narodowych i są spuścizną chińskiej kultury³².

Wyróżnia się kilka podstawowych cech *chengyu*: 1. mają typowe cechy gramatyczne języka klasycznego, niewystępujące we współczesnym języku chińskim³³; 2. przeważnie są czteroznakowe, jednak istnieją też takie, które składają się z większej liczby znaków (najdłuższy idiom składa się z szesnastu znaków); 3. mogą pełnić wiele funkcji w zdaniu: od podmiotu, orzeczenia, przydawki, do dopełnienia czy okolicznika; 4. czasem można odgadnąć znaczenie z sumy części składowych, ale częściej pojedyncze wyrazy tworzą nową całość semantyczną³⁴.

6. Przykłady *chengyu* ze znakiem *lin* 麟 i ich tłumaczenie

W *Kompletnym zbiorze chengyu* (汉语成语大全 *Hànyǔ chéngyǔ dàquán*) znajduje się dziewięć *chengyu* zawierających znak 麟 *lín*. W tym artykule przedstawiono dosłowne i metaforyczne znaczenie wybranych chińskich frazeologizmów zawierających znak 麟 *lín* oraz użyto ich w zdaniach przykładowych zacytowanych z powyższego słownika. Tłumaczenia zdań i frazeologizmów zostały wykonane przez autorkę pracy.

²⁹ Y. L. Wan, op. cit., s. 123.

³⁰ *Hanyu chengyu daquan (di 2 ban)* 汉语成语大全 (第 2 版), ed. M. Mei 梅萌, Beijing 北京 2011, s. 3.

³¹ K. Sarek, op. cit.

³² *Hanyu chengyu daquan...*, op. cit.

³³ R. Huszcza, op. cit., s. 47–68.

³⁴ K. Sarek, op. cit.

(1) 麟凤龟龙

*lín fèng guī lóng**qilin feniks żółw smok*

dosłownie: qilin, feniks, żółw i smok – cztery cudowne zwierzęta, symbolizujące w starożytności pomyślność, łaskawość i długowieczność

metaforycznie: drogocenne i rzadko spotykane rzeczy; wybitny, szlachetny i postępujący moralnie człowiek

Źródło: *Księga Rytuałów* (礼记 *Lǐjì*), Konfucjusz, III w. p.n.e.

Zdanie przykładowe:

这不过是只普通的小鸟，又不是什么麟凤龟龙，有什么稀罕的？

Zhè bùguò shì zhī pǔtōng de xiǎoniǎo, yòu búshì shénme línfèngguīlóng, yǒu shénme xīhàn de?

To jedynie zwykły mały ptaszek, nie jakieś niezwykle zwierzę. Czym się tu zachwycać?

(2) 麟风一毛

*lín fēng yī máo**qilin wiatr jeden włos*

dosłownie: skrzydła qilina i feniksa

metaforycznie: coś bardzo cennego i rzadko spotykanego; żeby znaleźć coś wartościowego, należy bardzo dokładnie szukać

Źródło: *Zapiski o przykładowej kaligrafii* (法书要录 *Fǎshū yàolù*) autorstwa Zhang Yan Yuana (张彦远 *Zhāng Yànyuǎn*) z czasów dynastii Tang (唐 *Táng* 618–907).

Zdanie przykładowe:

这副残画虽然只是麟风一毛，也应该收录。

Zhè fù cánhuà suīrán zhī shì línfēngyīmáo, yě yīnggāi shōulù.

Chociaż ten obraz nie został dokończony, to jest trudno dostępnym dziełem sztuki, więc i tak należy wziąć go pod uwagę.

(3) 麟肝凤脯

lín gān fèng fǔ

dosłownie: wątroba *qilina* i suszone mięso z feniksa

metaforycznie: niespotykane i bardzo drogie danie

Źródło: *Rozmyślanie o śmierci w deszczowy dzień* (雨天的书，死之默想 *Yǔ tiān dí shū, sǐ zhī mò xiǎng*) pisarza z czasów dynastii Zhou³⁵ (周 *Zhōu* 771–256 p.n.e.)

Zdanie przykładowe:

这东西虽算不上是什么麟肝凤脯，但也是极难得的美食了。

Zhè dōngxī suī suàn bú shàng shì shénme línānfēngfǔ, dàn yě shì jí nándé de měishí le.

Chociaż ta potrawa nie jest niespotykanym rarytasem, to jest trudna do zdobycia.

(4) 麟肝凤髓

lín gān fèng suǐ

dosłownie: wątroba *qilina* i szpik kostny feniksa

metaforycznie: niespotykane i bardzo drogie danie

Źródło: *Dzieło autorstwa Wang Ding Bao* (王定保 *Wáng Dìngbǎo*) z czasów Pięciu Dynastii (五代十国 *Wǔdài shíguó* 907–979)

³⁵ Nazwisko pisarza nie zostało podane.

Zdanie przykładowe:

这些麟肝凤髓式的极品菜肴，过去只有在宫廷中才能享用得到，今天在一些大饭店中也可以品尝到。

Zhèxiē línghānfèngsuǐ shì de jí pǐn cài yáo, guòqù zhǐ yǒu zài gōngtíng zhōng cái néng xiǎn yòng dédào, jīntiān zài yīxiē dà fà diàn zhōng yě kěyǐ pǐnchángdào.

Kiedyś te smakołyki kosztowano jedynie w pałacu królewskim. Obecnie serwują je już niektóre większe restauracje.

(5) 麟角凤距

lín jiǎo fèng jù

dosłownie: róg *qilina* i pazury feniksa

metaforycznie: rzadko spotykane i drogie rzeczy, których prawdopodobnie nie można zdobyć

Źródło: *Ksiązka Mistrza, który ceni sobie prostotę* (抱朴自叙 *Bàopǔ zìxù*) autorstwa Ge Honga (葛洪 *Gé Hóng*) z czasów dynastii Jin (晋 *Jìn* 1127–1179)

Zdanie przykładowe:

偌大的盘子里只在中央有点点菜肴，周边都是各种精工细作的雕刻配菜，如同麟角凤距，好看却吃不到。

Ruò dà de pánzǐ lǐ zhǐ zài zhōngyāng yǒudiǎndiǎn cài yáo, zhōu biān dōu shì gèzhǒng jīnggōng xìzuò de diǎokè pèicài, rúttóng lí jiǎofèngjù, hǎokàn què chī bú dào.

Ta potrawa jest jak róg *qilina* i pazury feniksa. Na tak wielkim talerzu tylko pośrodku znajduje się odrobina jedzenia, a po bokach różne rodzaje skrupulatnie wykonanych dekoracji. Wygląda ładnie, ale jest niejadalna.

(6) 麟角凤嘴

lín jiǎo fèng zuǐ

dosłownie: rogi *qilina* i dziób feniksa

metaforycznie: rzadko spotykana i bardzo cenna rzecz

Źródło: *Pieśń napisana pod wpływem alkoholu z okazji spotkania króla* (病后遇王倚饮赠歌 *bìng hòu yù wáng yǐ yǐn zèng gē*) autorstwa Du Fu (杜甫 *Dù Fǔ*) z czasów dynastii Tang

Zdanie przykładowe:

这种铁石如麟角凤嘴般珍罕，非常罕见。

Zhè zhǒng tiě shí rú líjiǎofèngzuǐ bān zhēnhǎn fēicháng hǎnjiàn.

Ten rodzaj metalu i kamienia jest niesamowicie cenny i bardzo rzadko spotykany.

(7) 麟角虎翅

lín jiǎo hǔ chì

dosłownie: rogi *qilina* i skrzydła tygrysa

metaforycznie: wybitna osoba

Źródło: *Księżę Anping* (安平公 *Ān píng gōng*) autorstwa Li Shang Yin (李商隐 *Lǐ Shāng yǐn*) z czasów dynastii Tang

Zdanie przykładowe:

像他这样的麟角虎翅，任何一个领导都不会视若无睹。

Xiàng tā zhèyàng de línjiǎohǔchì, rènhé yīgè lǐngdǎo dōu bùhuì shìruòwúdǔ.

Żaden inny przywódca nie może lekceważyć tak wybitnej osoby jak on.

(8) 麟趾呈祥

*lín zhǐ chéng xiáng*dosłownie: kopyta *qilina* są pomyślne

metaforycznie: duża ilość dzieci i wnucząt

Źródło: *Skarby ucznia; dziadek, wnuk, ojciec, syn* (幼学琼林祖孙父子 *Yòuxué qióng lín zǔsūn fù zǐ*) autorstwa Cheng Dengji (程登吉 *Chéng Dēngjǐ*) z czasów dynastii Ming (明 *Míng* 1368–1644)

Zdanie przykładowe:

风水先生说如果他家墓地选在这里，他家后代就会麟趾呈祥。

Fēngshuǐ xiānshēng shuō rúguǒ tā jiā mùdì xuǎn zài zhèlǐ, tā jiā hòudài jiù huì línzhǐchéng xiáng.

Mistrz Fengshui powiedział mu, że jeśli w tym miejscu zbuduje grobowiec rodzinny, następne pokolenia będą miały bardzo dużo dzieci i wnucząt.

(9) 麟子凤雏

*lín zǐ fèng chú*dosłownie: młode *qilina*

metaforycznie: potomkowie klasy arystokratycznej; pochwała dla dzieci drugiej osoby

Źródło: *Yilin* (易林坤 *Yìlín kūn*) autorstwa Jiao Gan (焦贛 *Jiāo Gàn*) z czasów dynastii Han (汉 *Hàn* 206 p.n.e.–220 n.e.)

Zdanie przykładowe:

不要说你是麟子凤雏，就算你是皇帝亲国戚，也得归国法官。

*Bùyào shuō nǐ shì línzǐfèngchú, jiù suàn nǐ shì huángdì qīn guóqī, yě děi guīgúo fǎguān.*Nie mów o sobie, że jesteś potomkiem jednorożca, bo to tak samo, jakbyś powiedział, że jesteś spokrewniony z cesarzem i musiałbyś wrócić do kraju, by zostać osądzonym³⁶.

Jak przedstawia powyższy fragment, wszystkie wyżej wymienione *chengyu* zawierające znak 麟 *lín* mają pozytywne znaczenie. Symboliczne znaczenie chińskiego jednorożca *qilin* w dużej mierze pokrywa się ze znaczeniami, jakie niosą z sobą opisane wyżej tetrady. *Qilin* i jego części ciała symbolizują drogocenne, rzadko spotykane, a niejednokrotnie wręcz niemożliwe do zdobycia rzeczy lub wyjątkowo smaczne potrawy. *Qilin* we frazeologizmach stanowi także odzwierciedlenie wewnętrznych pragnień Chińczyków, takich jak na przykład posiadanie dużej liczby potomstwa czy możliwości kosztowania niespotykanych dań. Jest on symbolem wszystkiego, co w kulturze chińskiej było i jest uznawane za powód do dumy i do czego dąży stereotypowy Chińczyk.

³⁶ Nazwisko pisarza nie zostało podane.

Podsumowanie

W konkluzji niniejszej pracy należy stwierdzić, że w większości przypadków zarówno jednorożec, jak i *qilin* były symbolami, które miały pozytywne znaczenie. Z dostępnych opracowań wynika, że zachodni jednorożec to symbol: mądrości, inteligencji, wspaniałości, siły, dzikości, nieustraszoneści, odwagi, szybkości, szlachetności, cnoty, pokoju, samotności, czystości i dziewictwa. Z kolei *qilin* symbolizował łagodność, dobrą wolę, szczęście, dobroć, długowieczność, roztropne administrowanie i utalentowane potomstwo. Z powyższego zestawienia wynika, że symbolika jednorożca na Zachodzie jest o wiele bardziej rozbudowana pod względem znaczeń przypisywanych mistycznemu zwierzęciu. Opisy *qilina*, choć liczne, oscylują głównie wokół kilku najważniejszych cech symbolicznych chińskiego jednorożca. Symbol ów na Zachodzie, szczególnie w średniowieczu, był bardzo silnie związany z wiarą katolicką, natomiast *qilin* nie był nigdy częścią kultu religijnego, w żadnym z wyznań panujących w Chinach. Symbolika obu jednorożców jest o tyle zawiła, że istnieją przypadki, w których zaprzecza ona samej sobie, na przykład jednorożec w świecie zachodnim w zależności od przedstawienia mógł być zarówno symbolem Chrystusa Zbawiciela, jak i symbolem przeciwników Kościoła. Natomiast *qilin* mógł zarówno zwiastować dobre rządy, jak w *Balladzie o cesarskim parku*, jak i być omenem, po którym Konfucjusz uznał, że „jego misja dobiegła końca”.

Warto zaznaczyć, że w świecie zachodnim, a także w Chinach, symbolika jednorożca jest żywa aż do dzisiaj. W świecie zachodnim jednorożec jest bohaterem książek dla dzieci, takich jak na przykład *Ostatni jednorożec* Petera S. Beagle’a. Występuje także w literaturze fantastycznej, na przykład w *Harrym Potterze* autorstwa J. K. Rowling.

Jeśli chodzi o Chiny, do dzisiaj w Zakazanym Mieście istnieją rzeźby chińskich jednorożców, które przetrwały z dawnych czasów jako symbol dobrych rządów. *Qilin* był także opisywany w chińskiej poezji. W polskim tłumaczeniu *Księgi pieśni* (诗经 *Shījīng*), w części *Obyczaje państw* (国风 *Guó fēng*), znajduje się wiersz pt. *Kopyta jednorożca* w tłumaczeniu Marzenny Szlenk-Iliewy. Jest on zbudowany na zasadzie porównywania części ciała jednorożca do krewnych księcia, tym samym łącząc dwa aspekty symboliki jednorożca. Jednorożec występuje w nim jako symbol płodności, a także zwiastun dobrych rządów.

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że symbolika jednorożca na Zachodzie, jak i *qilina* w Chinach jest bardzo bogata. Odzwierciedla to obecność mistycznego zwierzęcia w zachodniej popkulturze, a także jego występowanie w chińskich frazeologizmach *chengyu*, chińskiej poezji oraz symbolicie dobrowróźbnej³⁷.

³⁷ L. Kasarek, *Chińska kultura symboliczna: jej współczesne metamorfozy w literaturze, teatrze i malarstwie*, Warszawa 2011, s. 47.

CHINESE UNICORN (QILIN 麒麟) – SYMBOLISM AND CHENGYU

ABSTRACT

According to Eberhard, chinese *qilin* should not be associated with its European equivalent – the unicorn. Kopaliński in his *Dictionary of Symbols* says that the unicorn is a symbol of a clear mind, wisdom, intelligence, brilliance and benevolence. In Europe, it was portrayed as a wild white horse with one spiraled horn. On the other hand, in China, *qilin* has often been portrayed as a deer with one, two or even more horns.

In Ancient China, *qilin* was the emblem of the king and a symbol of his virtue and justice. It was also considered to be an auspicious animal and similarly to the dragon, *qilin* had power over the rain. *Qilin* was also said to be able to make the soil richer and was the symbol of fertility.

Chengyu also referred to as Chinese idioms, not only enrich Chinese language but they are also deeply connected to the culture of Chinese minorities. Due to the great language and cultural value, fixed construction and rhythm, *chengyu* have been used throughout the ancient times and continue to be used today. The ability to use *chengyu* correctly and in the right context is a highly appreciated ability in China.

There are seven *chengyu* containing *lin* 麟 in the *Classical Chinese Dictionary*. In my article I would like to discuss the literal and metaphorical meaning of *chengyu* containing *lin* 麟.

KEYWORDS

symbols, unicorn, China, culture, phrasal verbs, *chengyu*

BIBLIOGRAFIA

1. *Cihai* (di 6 ban) 辞海 (第六版), *Suo yin ben* 缩印本, ed. Z. N. Xia 夏征农, Shanghai 上海 2009.
2. Cooper J. C., *Zwierzęta symboliczne i mityczne*, tłum. A. Kozłowska-Ryś, L. Ryś, Poznań 1998.
3. Du E. M. 杜而末 者, *Feng lin gui long kaoshi* 鳳麟龜龍考釋, Taipei 1996.
4. Eberhard W., *Symbole chińskie. Słownik. Obrazkowy język Chińczyków*, tłum. R. Darda, Kraków 2007.
5. *Gudai hanyu cidian* (di 2 ban) 古代汉语词典 (第2版), ed. S. D. Zhang 张双棣, Beijing 北京 2015.
6. *Hanyu chengyu daquan* (di 2 ban) 汉语成语大全 (第2版), ed. M. Mei 梅萌, Beijing 北京 2011.
7. Huszcza R., *Tetrazy klasycznoscińskie w japońszczyźnie – wielosystemowość i współsystemowość wschodnioazjatycka*, „Japonica” 2000, nr 13, s. 47–68.
8. Jaworski R., *Polskie tropy jednorożca. Mówią Wieki*, [online] <http://portalwiedzy.onet.pl/4869,1581,1345893,1,czasopisma.html> [dostęp: 28.10.2016].
9. Kasarek Ł., *Chińska kultura symboliczna: jej współczesne metamorfozy w literaturze, teatrze i malarstwie*, Warszawa 2011.
10. Konfucjusz, *Księga Pieśni, Shijing* 诗经, tłum. M. Szlenk-Iliewa, wstęp M. J. Künstler, Warszawa 1995.
11. Kopaliński W., *Słownik symboli*, Warszawa 1991.

12. Kowalski P., *Bestie, żywy inwentarz i bracia mniejsi*, Opole 2007.
13. Ma L. N. 马丽娜, *Shengxiao dongwu "ma" chengyu ji qi wenhua yi tanxi* 生肖动物“马”成语及其文化义探析, *Neimenggu gongyedaxue xuebao (shehui kexueban)* 内蒙古工业大学学报 (社会科学版), "Journal of Inner Mongolia University of Technology (Social Sciences)" 2013.
14. Marecki J., *Symbolika zwierząt [Symbol – Znak – Przesłanie]*, Kraków 2009.
15. Mathews R. H., *Chinese-English Dictionary*, Massachusetts 1956.
16. Sarek K., *Symbolika nefrytu w języku i kulturze chińskiej*, Warszawa 2016.
17. Słupski Z., *Wczesne piśmiennictwo chińskie*, Warszawa 2001.
18. Słupski Z., *Wczesne piśmiennictwo chińskie. Wybór tekstów*, Warszawa 2004.
19. Walters D., *Mitologia Chin*, tłum. W. Szkudlarczyk, Poznań 1996.
20. Wan Y. L. 万艺玲, *Hanyu cihui jiaocheng* 汉语词汇教程, Beijing 北京 2000.
21. Wasiliew L., *Kulty, religie i tradycje Chin*, tłum. A. Bogdański, Warszawa 1974.
22. Xu S. 许慎, *Shuowen jiezi* 说文解字, *Chinese Text Project*, [online] <http://ctext.org/shuowen-jie-zi/zh> [dostęp: 28.04.2017].